

7. Витковская М. И. Адаптация иностранных студентов к условиям жизни и учебы в России (на примере РУДН) / М.И. Витковская, И.В. Троцук // Вестник РУДН. – М., 2005. – Вып. № 6-7. – С. 267-283.
8. Волгина Т. Ю. Адаптация студентов к обучению в педагогическом вузе: трудности, проблемы, пути их решения [Электронный ресурс] / Т. Ю. Волгина // Вестн. Омск. гос. пед. ун-та : электрон. науч. журн. – Вып. 2007. – Режим доступа ждо журн. : www.omsk.edu
9. Георгиевский А. Б. Эволюция адаптаций: ист.- методол. исслед. / А. Б. Георгиевский. – Л.: ЛГУ, 1989. – 240 с.
10. Иванова М. А. Психологические аспекты адаптации студентов в высшей школе / М. А. Иванова. – СПб.: Изд-во Нестор, 2000. – 149 с.
11. Калайков И. Цивилизация и адаптация / И. Калайков ; общ. ред. и вступ. ст. И. Б. Новикова. – М.: Прогресс, 1984. – 240 с.
12. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. – М.: Рефл-бук, 1997. – 300 с.
13. Меерсон Ф. З. Адаптация к стрессовым ситуациям и физическим нагрузкам / Ф. З. Меерсон, М. Г. Пшенинкова. – М.: Медицина, 1988. – 254 с.
14. Орехова Е. Ю. Особенности процесса адаптации студентов коренных малочисленных народов Севера, ханты и манси, к учебно-воспитательной деятельности в вузе / Е. Ю. Орехова // Психолого-педагогические науки: Вестн. Помор. гос. ун-та. – 2006. – № 6. – С. 115 – 121.
15. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие для вузов / М. В. Буланова-Топоркова, А. В. Духавнева, Л. Д. Столяренко. – Ростов-н/Д: Феникс, 2002. – 544 с.
16. Пиаже Ж. Избранные психологические труды : пер. с англ. и фр. / Ж. Пиаже. – М.: Междунар. пед. акад., 1994. – 680 с.
17. Платонов К. К. Словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. – 2-е изд. – М.: Высш. шк., 1984. – 396 с.
18. Проблемы педагогики начальной, средней и высшей школы : сб. науч.-метод. тр. / под ред. Г. Н. Александрова. – Вып. 1. – Владикавказ : Изд-во СОГУ, 1998. – 160 с.
19. Просецкий П. А. Психологические особенности адаптации студентов нового приёма к условиям обучения в вузе / П. А. Просецкий. – Минск: Слово, 1996. – 85 с.
20. Психологические и психофизиологические особенности студентов / под ред. Н. М. Пейсахова. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1977. – 261 с.
21. Реан А. А. Психология адаптации личности. Анализ. Теория. Практика / А. А. Реан. – СПб.: Прайм-ЕВРО-ЗНАК, 2006. – 479 с.
22. Селье Г. Очерки об адаптационном синдроме: пер. с англ. / Г. Селье. – М.: МЕДГИЗ, 1960. – 254 с.
23. Симаева И. Н. Динамика эмоционально-чувственного состояния личности в процессе адаптации к деятельности / И. Н. Симаева. Калининград: Радуга, 2002. – 267 с.
24. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних сполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
25. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: Институт психологии РАН, „Академический проект”, 1999. – 320 с.
26. Сурыгин А.И. Педагогическое проектирование системы предвузовской подготовки иностранных студентов / А.И Сурыгин. – СПб: Златоуст, 2001. – 128 с.
27. Хартманн Х. Эго-психология и проблема адаптации / Х. Хартманн. – М.: Ин-т общегуманитар. исслед., 2002. – 160 с.
28. Царегородцев Г. И. Общество и здоровье человека / Г. И. Царегородцев. – М.: Медицина, 1973. – 372 с.
29. Шестопалова С.Г. Условия адаптации студентов в образовательном пространстве российского медицинского вуза : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13. 00. 08 «Теория и методика профессионального образования» / Светлана Григорьевна Шестопалова. – М., 2009. – 21 с.
30. Ширяева И. В. Особенности адаптации иностранных студентов к учебно-воспитательному процессу в советском вузе / И. В. Ширяева. – Л.: ЛГУ, 1980. – 285 с.
31. Adler P. S. Not Transnational Experience: an Alternative View of Culture Shock / Adler P. S. // Journal of Humanistic Psychology. – 1975. – № 15. – P. 46.
32. Berry J. W. Cross-cultural Psychology: Research and Applications / Berry J. W., Poortinga Y. H., Segall M. H., Dasen P. R. – Cambridge etc., 1992. – 86 p.
33. Lysgaard S. Adjustment in a Foreign Society: Norwegian Fulbright Grantees Visited the United States / Lysgaard S. // International Social Science Bulletin. – 1955. – № 7. – P. 45.
34. Triandis G. C. Culture and Social Behavior / Triandis G. C. – N.Y. etc. : McGraw-Hill, 1994. – 120 p.

УДК 37.013.42

Чернишова М. В.

СТРУКТУРА СУЧАСНОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ СІМ'Ї ЯК ВИХОВНИЙ ЧИННИК

У статті йдеться про структурні особливості сучасної американської сім'ї, аналізуються погляди американських учених щодо змін, які відбуваються у розвитку сімейних цінностей, і тенденцій подальшого функціонування інституту сім'ї у Сполучених Штатах Америки.

Ключові слова: сім'я, структура сім'ї, традиційна сім'я, нетрадиційна сім'я, сімейні цінності.

Чернышова М. В. Структура современной американской семьи как фактор воспитания. В статье рассматриваются структурные особенности современной американской семьи, анализируются взгляды американских ученых в отношении изменений, которые происходят в развитии семейных ценностей, и тенденций дальнейшего функционирования института семьи.

Ключевые слова: семья, структура семьи, традиционная семья, нетрадиционная семья, семейные ценности.

Chernyshova M. The structure of modern American family as educational factor. In the article the structural peculiarities of modern American family are determined. There are analyzed points of view of different American scientists about changes in developing of family values and tendencies of subsequent functioning of the institution of family in USA.

Key words: family, structure of family, traditional family, non-traditional family, family values.

Визначаючи умови успішного сімейного виховання, більшість дослідників серед основної з них називають склад сім'ї. Саме повна сім'я, де дітей виховує подружжя, вважається ідеальною структурною моделлю сім'ї. Суперечливі думки висуваються з приводу переваг і недоліків родинного виховання, яке передбачає спільне проживання і відповідно виховний вплив на дітей не тільки батьків, а й інших членів родини – бабусь, дідусів, тіток та інших членів родини. Родину часто називають великою або розширеною сім'єю. Метою цієї статті є з'ясування структури сучасної американської сім'ї і тенденцій її змін, що дає підстави для з'ясування певних особливостей сімейного виховання, пов'язаних зі складом родини.

За останні 20 років структура американської сім'ї зазнала надзвичайно глибоких і стрімких змін. Відбувся помітний стрибок від традиційної структури сім'ї, що складалася з двох батьків – батька-годувальника і матері-домогосподарки – і залежних від них біологічних дітей, до безпрецедентного розмаїття нетрадиційних сімейних союзів, включаючи: батьків-одинаків, прийомні і змішані сім'ї, сім'ї геїв и лесбіянок, і в тому числі розширені сім'ї. Але в той час, коли так звана традиційна форма американської сім'ї змінилась, продовжується її існування як живого соціального інституту, а її стійкість, що підігріває гарячі дебати щодо її «цінності», «нормативності» та «моральної» природи, тільки підкреслює цей факт. Американські науковці пропонують огляд змін у демографічній ситуації, в якій перебуває американська сім'я XXI століття; обговорюють дебати про «сімейні цінності», що відбуваються сьогодні, у відповідь на усезростаюче розмаїття сімейних форм і, нарешті, обговорюють проблему, як фемінізм може ефективно побороти ідеологічний водорозділ між традиційною і нетрадиційною сім'єю.

Дослідник сім'ї Стефанія Кунтц (Stephanie Coontz) зазначає, що сучасне розмаїття сімейних форм, методів виховання і сексуальних ролей вносить великі зміни в сімейні відносини» [2, р. 108].

Якщо двоє батьків зі спільними дітьми, що перебувають у шлюбі, можливо, були нормою ще покоління тому, то перед 2000 р. такий тип сім'ї можна було знайти тільки в одному з чотирьох домогосподарств. Незважаючи на збільшення кількості домашніх господарств і чисельності людей у Сполучених Штатах, з 1990 р. число традиційних сімей продовжує скорочуватись. Між 1990 і 2000 рр. кількість домогосподарств, які визначаються як «людина або група людей, що становлять житлову одиницю», у Сполучених Штатах зросло більш ніж на 13 млн. (Бюро перепису США, 2000). Кількість «сімейних» домогосподарств – домогосподарств, які складаються щонайменше з однієї людини, яка пов'язана з домогосподарством народженням, шлюбом або усиновленням, збільшилась на 11% (з 64,5 млн. у 1990 р. до 71,8 млн. у 2000 р.), тоді як число «несімейних» домогосподарств, що склалися з одинаків або господарів, які мешкають не з родичами, а з сусідами по кімнаті або з позашлюбним партнером, значно зросло: на 23 % (з 27,4 млн. у 1990 р. до 33,7 млн. у 2000 р.). Статистичні матеріали перепису США показують, що кількість таких сімей скоротилась з 40% усіх домашніх господарств у 1970 р. до 24% у 2000р. і, вірогідно, ця тенденція, триватиме. В цілому, Бюро перепису США зареєструвало зменшення частки сімейних домогосподарств з двома або більше особами, що пов'язані між собою родинними стосунками, усиновленням, шлюбом або спільним проживанням, з 81% до 68% між 1970 і 2003 рр. В той же час за останні 40 років в Америці відбувається значне збільшення кількості нетрадиційних сімей, не кажучи вже про збільшення числа людей, які вважають за краще жити самотніми або з партнерами, друзями, колегами по роботі тощо, тобто не в «сімейних» домашніх господарствах, як їх називають демографи. Народження дитини поза шлюбом, розлучення або повторний шлюб, співжиття або відстрочений шлюб, сексуальні партнери однієї статі і старіння населення – це лише деякі з чинників, які зробили свій внесок у розмаїття форм сім'ї в Сполучених Штатах Америки сьогодні.

Різке збільшення сімей з одним із батьків, особливо з жінкою-главою сім'ї, є, можливо, найістотнішою зміною в американській сімейній структурі за минулі 50 років. Сьогодні більше чверті дітей Америки живуть з одним із батьків (згідно з переписом США 2000, батьки-одинаки, більшість яких становили жінки, нараховували 27 % усіх сімейних домогосподарств з дітьми до 18 років) і, згідно з даними американського Бюро трудової статистики, більше половини одиноких батьків із дітьми, молодшими ніж шість років, працюють не на дому. Кількість сімей матерів-одиначок збільшилась з 3 млн. у 1970 р. до 10 млн. у 2003 р., у той час як число сімей батьків-одинаків зросло з менш ніж півмільйона до 2 млн. Багато сімей з одним із батьків створені матір'ю, яка не перебуває в шлюбі (Центри з контролю і профілактики захворювань повідомили, що майже четверо з 10 американських новонароджених народились у 2005 р. поза шлюбом) [3]. Фактично більше половини усіх американських шлюбів закінчуються розлученням. Ті, хто беруть новий шлюб, створюють нову

сім'ю, і якщо в ній є діти, то в структуру сім'ї включаються родинні стосунки, що впливають з другого шлюбу батьків. З 12 млн. сімей з одним із батьків сім'я, що складається з матері-одиначки, яка доглядає за дитиною, більш вірогідна, ніж сім'я, що складається з одного батька і дитини (45 % і 37 % відповідно).

У масштабі всієї держави кількість домогосподарств, що включають подружжя, яке взяло шлюб, з дітьми, більша втричі за кількість домогосподарств, які складаються з матерів-одиначок з дітьми, та в усіх 50 штатах вдвічі більше домогосподарств, що включають подружжя, яке взяло шлюб, ніж домогосподарств, які складаються з матерів-одиначок з дітьми. Цікаві для аналізу дані наводять Тичман, Тедроу і Кроудер. Вчені зазначають, що частка дітей, які проживають з обома батьками (рідними, прийомними або такими, що з'явилися після другого шлюбу батьків), значною мірою різняться залежно від раси. У 1998 р. 74 % білих, 64 % латиноамериканських і 36 % афроамериканських дітей жили з матір'ю і батьком. Фонд захисту дітей (Children Defence Fond, 2004) повідомляє, що кожна друга дитина буде жити в сім'ї з одним із батьків у якийсь з періодів свого дитинства, в той час як кожна третя дитина народжується в сім'ї батьків, які не перебувають у шлюбі.

Нові докази змін сімейного укладу можна знайти в недавніх даних про співмешкання. Воно визначається як сім'я, створена поза шлюбом шляхом спільного проживання [2, р. 36]. Тільки протягом одного десятиліття число домашніх господарств, які включають партнерів, що не перебувають у шлюбі, збільшилось на 72 % – від трьох мільйонів до більше ніж п'яти (US Census, 2000). Взагалі більшість (52 %) усіх домогосподарств у США все ж склалися з подружніх пар (54,5 млн). У більшості домашніх господарств, що включають партнерів, які не перебували у шлюбі, були партнери протилежної статі (4,9 млн), але близько однієї з дев'яти (594 000) пар, що співмешкають, склалися з геїв або лесбіянок. 41 % сімейних домашніх господарств співмешканців (порівняно з 46 % домогосподарств, що складаються з одружених пар) включають дітей, молодших за 18 років, хоча б одного сина або дочку. Зокрема, перепис населення США 2000 р. показав також, що в 96 % усіх американських округів є принаймні одна одностатева сексуальна пара, яка виховує дітей, менших за 18 років.

Другою суттєвою зміною американського сімейного життя в останні десятиліття стало розширення сім'ї, що співвідноситься з «вертикалізацією» домогосподарства, яке стало включати два покоління і більше: домогосподаря, який живе з дітьми та онуками. В 2000 р. більше ніж 65 % американців жили з одним або декількома родичами, а в недавньому опитуванні виборців (Harris "The Changing Shape of the American Family", 2006) зазначається, що близько одного з п'яти американських дорослих, що живуть принаймні з однією дитиною, має в домогосподарстві одного близького родича, що живе з ним (тітку, дядька, дідуса або бабусю). В перепису населення США 2000 р. повідомляється про 3,9 млн. розширених домашніх господарств, багато з яких знаходяться в районах, де проживають нові іммігранти та їх родичі. В цих районах є дефіцит житлового фонду або вартість житла висока і сім'ї змушені жити разом. Незважаючи на це, такі райони характеризуються відносно високими показниками народжуваності в шлюбі. В розширеній сім'ї має місце балансування між вимогами до виховання дітей і турботою про старших членів. Уся робота в таких сім'ях лягає переважно на жінку середніх років [3, р. 43].

Число дітей, які знаходяться на утриманні, про яких турбуються члени їх розширених сімей – бабусі і дідусі, тітки и дядьки, – продовжує збільшуватися. Фонд захисту дітей повідомляє, що в 1999 р. одна дитина з 25 не жила ні з одним із своїх батьків, і більше ніж півмільйона дітей перебували під опікою, а більше ніж 100 000 дітей чекали усиновлення. Крім того, перепис населення США 2000 р. показав, що близько 6% усіх дітей (4,1 млн) живуть у домашніх господарствах із бабусею і дідусем або з одним/однією з них.

Іншою тенденцією американської сім'ї є те, що «традиційна сім'я стрімко стає американським анахронізмом», а зміни в сім'ях, які не підкорюються правилам традиційного сімейного укладу, перебувають на підйомі [4, р. 2188]. Статистичні дані кидають виклик розумінню того, що «законні сім'ї» можуть бути визначеними тільки через традиційний гетеросексуальний шлюб. Файнман визначає їх як «сімейні союзи, виявлені в різних видах дій об'єднання» [4, р. 2211].

Виокремлюються сім'ї на основі шлюбу, який будується переважно на сексуальних взаємовідносинах. Біологічно вони відрізняються батьківством. Інші сім'ї засновані на таких відносинах, як турбота або піклування, або виникли з почуття любові та взаємної приязні, прихильності та взаємозалежності.

Американська сім'я XXI століття частіше описується як посттрадиційна. Вона не притримується жодної з визначених структурних моделей. Можливо, найважливіше полягає в тому, що 97 % американців, що живуть у традиційних сім'ях, і 88 % американців, що живуть у нетрадиційних сім'ях, кажуть, що вони задоволені своїм сімейним життям.

Незважаючи на плюралізацію форм сімейного життя, «соціальне визнання та підтримка різних сімейних структур залишаються предметом дискусій» [3, р. 34]. Оскільки зміни в структурі американської сім'ї стали більш помітними в 1980-х роках, християни-фундаменталісти та консервативні республіканці сприйняли ці зміни в сімейній класифікації як упадок моралі нації. Стасей [8] зазначає, що в той час як на ці зміни в сімейному укладі в Сполучених Штатах закривали очі, в жодному іншому суспільстві постіндустріального світу моральне падіння не було настільки непередбачуваним, ідеологічним, суперечливим, настільки політично рухливим і впливовим, як у США. Компанія «Сімейні цінності» вказала на руйнування традиційної сім'ї як на причину ледве не всіх болячок суспільства, починаючи з бідності і вагітності підлітків до зниження освітніх стандартів і зростання злочинності. Це також підіграє суспільну думку відносно ідеї, що ідеалізована повна

гетеросексуальна сім'я «була панацеєю від усіх соціальних негараздів у сучасних політичних дискусіях» [4, р. 2195].

«Сімейні цінності» стали кодексом опозиції відносно розлучень, матерів-одиначок, контролю народжуваності та абортів, прав геїв і лесбіянок, сексуального виховання. Ніколи не існувало реальної згоди відносно того, які цінності важливі насправді, крім того, що традиційна гетеросексуальна сім'я, орієнтована на дитину та санкціонована шлюбом, була природною (та кращою) для відтворення та передачі правильних норм соціальної поведінки для всіх членів суспільства. За іронією долі, саме ті хрестоносці, які найбільше ратують за ностальгічне повернення до миру, в якому Тато – головний авторитет і який, як їм здається, вони втратили, були тими, хто «активно сприяв таким сучасним фактам сімейних реалій, як розлучення, повторний шлюб, змішані сім'ї, батьки-одиначки, спільна опіка розлученого подружжя над неповнолітніми дітьми, аборти, домашнє товариство та домашнє господарство з двома хозяями» [8, р. 87].

Соціологи та історики зазначають, що так звана «сімейна криза», яка триває, – нестабільність і розмаїття американських сімей – викликані не відмовою від традиційних цінностей, а потребою в сім'ї, правда, зі зміненою структурою, яка дозволяє пристосуватися до розмаїття нових економічних і соціальних умов. Кунтц стверджує, що засудження перемін у сімейних формах і цінностях є небезпечним спрощенням. Розмаїття сімейних типів є наслідком «більш складної взаємодії подій, пов'язаних з економічним і політичним реструктуруванням, яке починалось ще в кінці 1960-х років: закриття традиційних центрів зайнятості, знищення раніше високооплачуваних робочих місць, розповсюдження робочих місць для жінок і неповнолітніх, труднощі в організації соціального забезпечення при капіталізмі». Отже, «сімейні цінності, які колись координували особисте життя з попередніми відносинами виробництва і розподілу, тепер не скоординовані з економічними та політичними тенденціями» [2, р. 257]. У своєму дослідженні Кунтц стверджує, що, в той час як деякі політичні діячі хотіли б повернути нашу увагу до епідемії розлучених батьків і матерів, які не перебувають у шлюбі, реальну вину за так звану «кризу сім'ї» варто шукати в економіці, в ринку праці та неадекватній політиці влади – історичному підвищенні власних витрат батьків на виховання дітей, на фоні недоступності для дітей в усіх сім'ях економічних і соціальних ресурсів [2, р. 145].

Незважаючи на те, що американська сім'я XXI століття являє не один тип, а розмаїття типів, ті сімейні форми, які не відповідають нормативній моделі, витримують послідовне інституціональне невизнання. В той час як розлучення, співмешкання, нетрадиційні сім'ї стають більш широко розповсюдженими явищами, все ж традиційна сім'я, що історично склалась, залишається нормою, з якою часто порівнюються решта сімей і відповідно до якої формується суспільна політика. Як зазначає Джонсон (Johnson), «у суспільстві, в якому деякі люди живуть у сім'ях з традиційною структурою, закон вперто продовжує віддавати перевагу та привілеї такому типу сім'ї» [6, р. 13]. Джонсон пояснює, що існуючі сімейні закони оперують трьома основними базовими допусками: по-перше, «люди можуть стати сім'єю тільки за народженням або через посередництво шлюбу»; по-друге, «батьки – люди, які складають пару (та) бажано одружені»; по-третє, «шлюб доступний тільки для двох гетеросексуальних людей» [6, р. 126]. Результатом цього була відмова у соціальних та юридичних благах людям, чиї сімейні стосунки не підкріплені кровним зв'язком, усиновленням або гетеросексуальним шлюбом. Таким чином, «надання переваги чинними законами певній сімейній структурі шкодить як тим, хто приймає, так і тим, хто не приймає цю форму соціального інституту» [6, р. 130]. Фактично гетеросексуальні одружені пари та їх сім'ї отримують юридичний захист і багато переваг у державному та федеральному законодавстві, включаючи соціальне забезпечення, яке не доступне для інших видів міжособистісних відносин: безоплатну медичну допомогу, сімейну відпустку, охорону здоров'я, захист у разі інвалідності, переваги щодо військової служби та батьківські права.

Крім того, багато з цих переваг приховані в прямих або непрямих субсидіях через посередництво податків, успадкування, шлюбу тощо [4, р. 2205]. Наприклад, гетеросексуальні або гомосексуальні пари, що не взяли шлюб, взагалі не мають права на «сімейну» охорону здоров'я та страхові виплати при страхуванні життя, за винятком, якщо це забезпечується їх роботодавцем.

Нещодавні сімейні та релігійні огляди показали, що переважна більшість американців (82 %) не погоджуються із втягуванням уряду в підтримку інституту шлюбу, тим не менше в рамках реалізації національного плану заходів соціальної політики продовжується укріплення інституту шлюбу, що очевидно з кількох ініціатив, запропонованих ще адміністрацією Буша та членами Конгресу. Наприклад, ініціатива «Здоровий шлюб» була проведена в 2002 р. Вона спрямована на стимулювання шлюбів, особливо серед американців з низькими статками, як засіб боротьби з бідністю та зменшення кількості домашніх господарств батьків-одиначок. Федеральний уряд також виділив більше ніж \$25 млн на шлюбні гранти для показових проєктів, що включають гранти 42 релігійним і суспільним організаціям у національному масштабі з метою реалізації їх ролі у створенні та розповсюдженні програм підтримки шлюбу.

Файнман зазначає, що «сімейна політика в США була виліплена під традиційний сімейний ідеал» [4, р. 2214], в той час як визнання сім'єю того, що не відповідає традиційній моделі – сімей з одним із батьків, міжрасових сімей, сімей геїв, – продовжує тавруватися на законних підставах, порушуються їх юридичні, індивідуальні права та свободи, які їм обіцяло демократичне суспільство. Незважаючи на ту дійсність, в якій реально живуть люди, суспільні дебати в ЗМІ та в Конгресі продовжують обертатися навколо визначення сім'ї і того, який вид «сім'ї» є «кращим» для міцно функціонуючого суспільства «лібералів, консерваторів і прибічників прогресу (включаючи більшість феміністок), які розходяться в поглядах щодо шлюбу, жіночої

рівності, виховання дітей і соціального захисту» [1, р. 52]. Все ж просімейні політичні діячі часто виступають проти політики, яка дозволила б сім'ям отримати доступ до освіти та охорони здоров'я, піднімаючи заробітну плату всіх працюючих так, щоб їх сім'ї могли б у достатній мірі бути забезпеченими та захищеними, дозволила б захистити інтереси сімей від інтересів великих корпорацій, хижих кредиторів, забруднювачів оточуючого середовища та приватизаторів комунальних підприємств [8]. Коли політики роблять гучні заяви про відновлення сімейних цінностей, вони одночасно обезцінюють матеріальні умови життя американської сім'ї.

Як це не парадоксально, «сімейні цінності» стали зв'язкою несправедливості та дискримінації в США. Дійсно, з «культурою, яка вважає патріархальну сім'ю з двома батьками більш поважною, ніж будь-яке інше утворення», заперечує Хукс [Hooks, 2000], стверджуючи, що «всі діти почувають себе емоційно незахищеними, якщо вони з нестандартної сім'ї» [5, р. 77]. Кунтц також засуджує міф про те, що традиційна сім'я з чоловічим домінуванням обов'язкова для добре функціонуючого суспільства та стверджує, що кожна форма сім'ї ефективна та цінна: «багато проблем, відповідальність за які звичайно покладається на упадок традиційної сім'ї, існують не тому, що ми змінилися надто сильно, а тому, що ми недостатньо змінилися, це і є відставанням у доборі справедливої оцінки пристосування поведінки та державних інститутів до нових реалій, які створюють проблеми в сучасних сім'ях» [2, р. 109]. У той час як структура сім'ї ХХІ століття, без сумніву, значно змінилась і відрізняється від традиційної моделі сім'ї з двома батьками, американська сім'я в усіх її різноманітних формах залишається життєво важливим осередком усього суспільства. Реальна мета соціальних установ має полягати в тому, щоб знайти способи допомогти процвітанню посттрадиційної сім'ї в усіх її формах і розмірах. Сімейні цінності мають бути не удавано повчальними, а морально неупередженими, та їх можна було б суттєво покращити, використовуючи в тому числі феміністські теорії та практику.

Перегляд сімейних цінностей означає перш за все визнання розмаїття сімейних форм і любовних зв'язків, як нетрадиційних (49 %), так і традиційних (37 %), турботу про те, щоб діти засвоювали справжні цінності [7]. Враховуючи той факт, що Сполучені Штати Америки завжди визначали себе як державу з різними етнічними, релігійними та культурними традиціями, Файнман вважає, що суспільству «варто розвивати плюралістичну соціальну модель, яка включає різні сімейні устої» [7, р. 2189]. Кунтц рекомендує змінити американські цінності шляхом розширення відповідальності та турботи один про одного та особливо про дітей. При реформуванні цінностей сім'ї ХХІ століття існує багато такого, що має бути, на думку Хукса, ретельно переглянуто. «Образ думок і практика фемінізму особливо підкреслює цінність взаємного росту, самореалізації і співробітництва у вихованні дітей. Це таке бачення відносин, де поважаються потреби один одного, де кожен має право, де не треба боятися підкорення та образ» [5, р. 77]. Дійсно, феміністські цінності любові, взаємної поваги, турботи, відповідальності, співчуття та правдивості мають бути також і сімейними цінностями. 80 % американців вважають, що краще для дітей, якщо їх батьки одружені, 55 % погодились, що «любов – це те, що є сутністю сім'ї» [7]. Дійсно, Хукс зазначає, що «люблячі батьки, чи то в повній, чи неповній сім'ї, сім'ї геїв чи натуралів, очолювані жінками чи чоловіками, з більшою вірогідністю виховують здорових, щасливих дітей із почуттям власної гідності» [5, р. 77]. Сімейні цінності, дійсно, життєво важливі для стабільності американського суспільства, але ці цінності мають відбивати сутність американського суспільства. Стасей пропонує нам «демократично перевизначати сімейні цінності шляхом розширення прав, обов'язків, способів і легітимності різноманітних інтимних відносин» [8, р. 77].

Але якою б не була структура сім'ї, вважають американські дослідники, вона продовжує залишатись головним притулком, джерелом підтримки та комфорту для своїх членів, як молодих, так і старих; це передова ланка американського суспільства. Сімейне життя, однак, стало набагато важчим в останні десятиліття через скорочення систем соціальної підтримки, економічного спаду, зниження субсидій для працюючих сімей і зростаючої бідності [2, р. 145]. Ці економічні та соціальні тенденції послабили структуру підтримки, яка забезпечувала матеріальну допомогу дітям, подружжю, партнерам, старіючим родичам тощо.

Більше ніж 50 % американських дітей живуть у сім'ях, що не відповідають традиційній моделі. «Настав час, – пише Джонсон, – для переоцінки ставлення до сімей, що не притримуються гетеросексуальної моделі, яка включає двох батьків» [6, р. 143]. Згідно з Файнманом, американці «мають почати заново продумувати концепцію сучасної сім'ї, яка відповідатиме дійсності, що розвивається» [4, р. 2203]. Йдеться про відновлення в правах усіх сімей. Сім'ї усіх форм і розмірів укріплятимуться тільки тоді, коли всі вони будуть розцінюватися як легітимні і коли їх економічна стабільність серйозно контролюватиметься політиками. Кунтц стверджує, що триваючі дебати навколо цієї проблеми були помилково визначені як такі, що заважають нормальному розвитку економіки, тоді як фактично ці два фактори нерозривно пов'язані.

Якщо ж суспільство хоче стати суспільством зі справжніми сімейними цінностями, воно має проводити суспільну політику та необхідні зміни в економіці, що обернені до потреб усіх сімей. Реальні демократичні сімейні цінності забезпечать, по можливості, більш якісні програми служб турботи про дітей, батьки яких працюють; доступ до охорони здоров'я для батьків, дітей і людей похилого віку; спільне проживання; оплачувану відпустку для працюючого населення та зарплату; справедливу оплату та пільги для працюючих з частковою зайнятістю; більш гнучкі графіки роботи та іншу політику в галузі зайнятості, сприятливу для сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Baca Zinn M. Feminism and family studies for a new century / M. Baca Zinn // *Annals of the American academy of political and social science*, 2000. – 571. – P. 42 – 56.

2. Coontz S. The way we really are : Coming to terms with America's changing families / Stephanie Coontz. – New York, 1997.
3. Elliott S. and Umberson D. Recent demographic trends in the US and implications for well-being / S. Elliott and D. Umberson // Scott J., Treas J., Richards M. (eds.). The Blackwell companion to the sociology of families. – Oxford : Dlackwell Publishing, 2004. – P. 17 – 33.
4. Fineman M. Masking dependency : The political role of family rhetoric / M. Fineman // Virginia Law Review. – 1995. – 81 (8). – P. 2181 – 2215.
5. Hooks B. Feminism is for everybody / B. Hooks. – Cambridge, MA : South End Press, 2000.
6. Johnson J. R. Preferred by law : The disappearance of the traditional family and law's refusal to let it go. Women's Rights Law Reporter / J. R. Johnson, 2004. – 25 (2-3). – P. 125 – 144.
7. Religion & Ethics Newsweekly. Survey : Faith and Family in America. Retrieved on July 21, 2007 from <http://www.pbs.org/net/religionandethics/week908/survey.html>
8. Stacey J. In the name of the family : Rethinking family values in the postmodern age / J. Stacey. – Boston : Beacon Press, 1996.

УДК 37.037

Али Шкофа Касим
аспирантка кафедри педагогіки
Восточноукраїнського університету імені В.Даля

ИСТОЧНИКИ ИЗУЧЕНИЯ ТРАДИЦИОННЫХ СМЫСЛОВ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В УКРАИНСКОЙ СЕМЬЕ

В статье рассматриваются главные источники изучения народных традиций семейного воспитания в Украине. Показывается значение украинской народной сказки в качестве основного источника исследования традиционных смыслов воспитания детей в украинской семье.

Ключевые слова: источники изучения народных традиций воспитания, традиционные смыслы воспитания детей в семье.

Алі Шкофа Касім. Джерела вивчення традиційних смислів виховання дітей в українській сім'ї. У статті розглядаються головні джерела вивчення народних традицій сімейного виховання в Україні. Показується значення української народної казки як основного джерела вивчення традиційних сенсів виховання дітей в сім'ї.

Ключові слова: джерела вивчення народних традицій виховання, традиційні сенси виховання дітей в сім'ї.

Ali Shkofa Qasim. Sources of study of traditional senses of education of children are in Ukrainian family. In the article the author exposes the main sources of study of folk tradition of education children in family in Ukraine. The value of the Ukrainian folk tale is shown as a basic source of study of traditional senses of education of children in Ukrainian family.

Key words: sources of researches of folk traditions of education, traditional senses of education of children are in family.

Проблема изучения традиций семейного воспитания в Украине как средства педагогического влияния на молодежь остаётся еще недостаточно изученной. Главным при этом является вопрос, касающийся определения тех теоретико-педагогических, этнографических и культурологических источников, которые позволяют определить традиционное содержание, принципы и способы семейного воспитания, остающиеся актуальными для семейной педагогической практики в современной Украине.

Выделим несколько направлений научного поиска, в пределах которых ученым удалось получить конкретные результаты. В частности, психолого-педагогические проблемы морального воспитания в семье изучали И. Бех, Л. Бойко, Л. Драчук, В. Кравец, И. Кошлань, Г. Наумчук, Л. Синютка, Т. Троицкий. Теоретико-педагогические основы семейного воспитания исследовали Т. Алексеенко, В. Иова, Л. Красномовец, Л. Повалий, В. Постовой. Формированию семейных взаимоотношений и педагогической культуры родителей посвятили свои труды Л. Киенко-Романюк, И. Савченко, И. Трубавина, Т. Ушенина.

Важной задачей в решении вопросов, связанных с определением традиций семейного воспитания в Украине, является установление источниковедческой базы исследования. **Целью** данной статьи является определение некоторых путей решения этой проблемы.

Особенную значимость для решения поставленной задачи приобретают произведения и идеи выдающегося ученого-педагога К. Д. Ушинского. По мысли К. Д. Ушинского – немец, англичанин, француз, американец требуют от воспитания не одного и того же, в понятие «воспитание» каждый народ вкладывает разное содержание. Каждый народ имеет свой особенный идеал человека и требует от своего воспитания воссоздание этого идеала в отдельных личностях. Идеал этот у каждого народа отвечает его характеру, определяется его общественной и гражданской жизнью, развивается вместе с его развитием, и выяснение его составляет главнейшую задачу каждой народной литературы. Следовательно, принцип народности является